

Παραλίμνιες περιοχές Πολυφύτου – Ιλαρίωνα της Π.Ε. Κοζάνης

Υφιστάμενη Κατάσταση

Η Περιφέρεια Δυτικής Μακεδονίας αποτελεί μια κατεξοχήν ορεινή περιοχή που διακρίνεται για τον πλούτο των φυσικών της πόρων. Οι ορυκτοί πόροι, τα ορεινά οικοσυστήματα και ο δασικός πλούτος αποτέλεσαν τη βάση αναπτυξιακού σχεδιασμού της Περιφέρειας για πολλές δεκαετίες. Αντίθετα, οι υδατικοί πόροι, οι οποίοι θα έπρεπε να έχουν προεξέχουσα σημασία καθώς στην Περιφέρεια εντοπίζεται μεγάλο ποσοστό των επιφανειακών υδάτων της Χώρας (65%), ενώ υπάρχει εκτεταμένο υδρογραφικό δίκτυο επιφανειακών και υπογείων υδάτων, αξιοποιήθηκαν κυρίως ως οικονομικοί πόροι και όχι ως πόλοι αναπτυξιακού σχεδιασμού.

Η Ζώνη Πολυφύτου – Ιλαρίωνα περιλαμβάνει τη περιοχή της τεχνητής λίμνης Πολυφύτου και την πρόσφατα κατασκευασμένη τεχνητή λίμνη του Ιλαρίωνα, οι οποίες δεν λειτουργούν ως φυσικές λίμνες, αλλά ως ταμιευτήρες για την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας.

Το φράγμα Πολυφύτου, βρίσκεται βορειοανατολικά της πόλης των Σερβίων, με ταμιευτήρα 74 τετρ. χλμ. Η εγκατεστημένη ισχύς στους υδροηλεκτρικούς σταθμούς είναι 375 MW ενώ η μέση παραγόμενη ετήσια ηλεκτρική ενέργεια ανέρχεται σε 400 GWh.

Το φράγμα του Ιλαρίωνα βρίσκεται στην έξοδο του ομώνυμου φαραγγιού, αμέσως ανάντη της τεχνητής Λίμνης Πολυφύτου. Ο ταμιευτήρας έχει επιφάνεια 21.9 τετρ. χλμ. Η εγκατεστημένη ισχύς στον υδροηλεκτρικό σταθμό είναι 157 MW και η εκτιμώμενη ετήσια παραγωγή ηλεκτρικού ρεύματος στις 330 GWh.

Πρόκειται για ζώνη όπου εντοπίζονται δασικά, αγροτικά και υδάτινα οικοσυστήματα σε μια μεγάλη σχετικά πυκνότητα και εναλλαγή, με μεγάλη οικολογική αξία, στην οποία οι ανθρώπινες παρεμβάσεις όπως κυνήγι, δασοπονία, κτηνοτροφία έχουν διατηρηθεί έντονες για πολλές δεκαετίες. Η τεχνητή λίμνη Πολυφύτου έχει καταγραφεί ως υγρότοπος από την Εθνική Απογραφή των Υγροτόπων το 1994 με τον κωδικό GR133103000 (EKBY 1994). Παρ' όλα αυτά η περιοχή δεν ανήκει στο δίκτυο των προστατευόμενων περιοχών της Ευρώπης, παρά μόνο ένα μικρό τμήμα αυτής. Συγκεκριμένα, η περιοχή των Πιερίων Ορέων έχει χαρακτηριστεί ως Περιοχή Natura 2000, λαμβάνοντας κωδικό GR1250002 (Χάρτης 1, στη σελ. 2), σύμφωνα με την Οδηγία 92/43/ΕΟΚ «για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας», αλλά η λίμνη του Πολυφύτου δεν ανήκει σε κανένα επιστημονικό ή εθνικό κατάλογο προστατευόμενων περιοχών.

Σε κοντινή απόσταση, περιοχή Δοβρά – Βάλτα (Χάρτης 2, στη σελ. 3) της Δημοτικής Ενότητας Σερβίων είναι χαρακτηρισμένη ως καταφύγιο άγριας ζωής (Κ168 - ΦΕΚ 499/28-5-80). Καταφύγια άγριων ζώων είναι επίσης και οι περιοχές Αβουζιανή, Μονή Αγ. Βαρβάρας, Μπλασιά της Δ.Ε. Βελβεντού (Κ157 – ΦΕΚ 405/9-7-81) και Ανήλιο (Κ162 – ΦΕΚ 779/16-6-76). Τέλος, η περιοχή Καταρράκτης "Σκεπασμένο" της Δημοτικής Ενότητας Βελβεντού είναι χαρακτηρισμένη ως φυσικό τοπίο (ΑΤ4011025).

Επίσης, στην παραποτάμια ζώνη του Αλιάκμονα, έχει βεβαιωθεί η ύπαρξη οικισμών χρονολογούμενων από την 7η π.Χ. χιλιετία. Ο αριθμός των εντοπισμένων αρχαιολογικών χώρων ξεπερνά τους 100, απ' τους οποίους οι 70 τουλάχιστον έχουν καταστραφεί ολοκληρωτικά από τα νερά της λίμνης. Το ιστορικό απόθεμα της περιοχής ενισχύουν ο αρχαιολογικός χώρος Αιανής (15^{ος} – 12^{ος} αιώνας π.Χ.) και η Καστροπολιτεία των Σερβίων (7^{ος} αιώνας μ.Χ.). Επιπλέον, τα Σέρβια ήταν

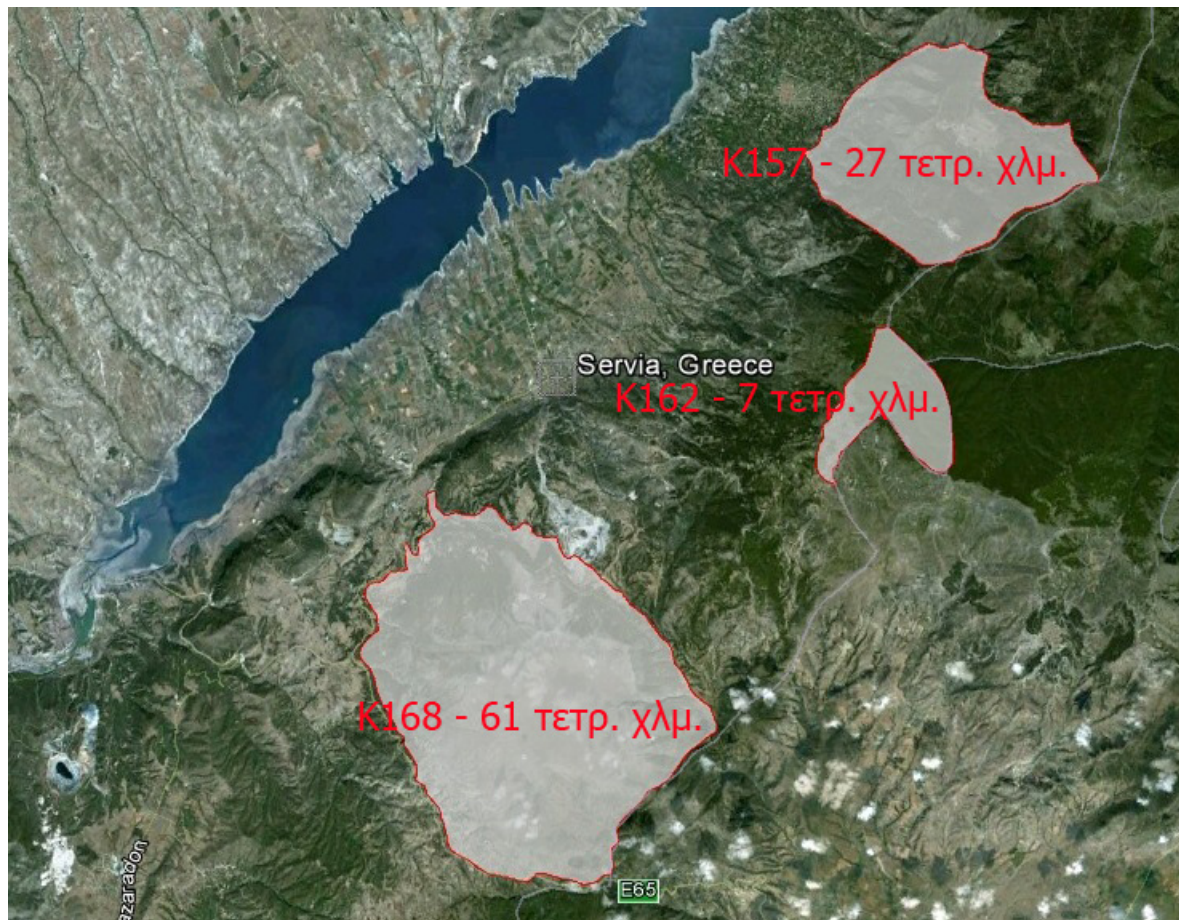
η πρώτη πόλη της Μακεδονίας η οποία απελευθερώθηκε μετά τη μάχη του Σαρανταπόρου κατά τον 1^ο Βαλκανικό πόλεμο (9-10 Οκτωβρίου 1912), ανοίγοντας το δρόμο για την απελευθέρωση της Θεσσαλονίκης (26 Οκτωβρίου 1912) και της υπόλοιπης Μακεδονίας.

ΧΑΡΤΗΣ 1: ΠΕΡΙΟΧΗ NATURA – 2000 (ΚΩΔ. GR1250002).

Η δημιουργία των τεχνητών λιμνών έθεσε νέα οικονομικά και κοινωνικά δεδομένα για όλη την παραλίμνια περιοχή. Η απαλλοτρίωση χιλιάδων στρεμμάτων εύφορης καλλιεργούμενης γης επηρέασε καθοριστικά την απασχόληση και το εισόδημα δεδομένου ότι η οικονομία ήταν καθαρά αγροτική. Η μείωση του παραγωγικού συντελεστή γη οδήγησε μεγάλο ποσοστό του οικονομικά ενεργού πληθυσμού και ολόκληρους οικισμούς εκτός παραγωγικής διαδικασίας. Η περιοχή γνώρισε πληθυσμιακή συρρίκνωση και έκτοτε ακολουθεί φθίνουσα πορεία χωρίς, μέχρι σήμερα να έχει δημιουργήσει εναλλακτικό παραγωγικό μοντέλο.

Βέβαια, μετά το σχηματισμό της λίμνης πραγματοποιήθηκαν έργα βελτίωσης της ποιότητας ζωής και ανάδειξης φυσικών διαθεσίμων και πολιτισμικού πλούτου στην κατεύθυνση της τουριστικής ανάπτυξης. Οι προσπάθειες αυτές δεν απέδωσαν τα αναμενόμενα αποτελέσματα για λόγους όπως ανεπάρκεια χρηματικών πόρων, αδυναμίες των τοπικών κοινωνιών, διοικητική πολυδιάσπαση και η ασάφεια ως προς το καθεστώς λειτουργίας, κυριότητας και αξιοποίησης εδαφών από μέρους της ΔΕΗ.

ΧΑΡΤΗΣ 2: ΚΑΤΑΦΥΓΙΑ ΑΓΡΙΩΝ ΖΩΩΝ.

Εξειδικεύσεις

- Συγκέντρωση επιχειρήσεων εξόρυξης και κατεργασίας μαρμάρου. Δραστηριοποιούνται περισσότερες από 20 επιχειρήσεις.
- Έντονη δραστηριότητα μεταποίησης και εμπορίου γεωργικών προϊόντων από τέσσερις ενεργούς και σημαντικά εξωστρεφείς συνεταιρισμούς (ροδάκινα, λάδι).
- Καλλιέργεια, μεταποίηση και εμπορία κρόκου από οργανωμένο συνεταιρισμό.
- Στις γεωργικές εκτάσεις της περιοχής και ιδιαίτερα σ' αυτές που βρίσκονται περιμετρικά της λίμνης, έχουν κατασκευαστεί και λειτουργούν αρδευτικά έργα, αξιοποιώντας κυρίως νερά από τη λίμνη Πολυφύτου. Συνολικά αρδεύονται κάθε χρόνο περίπου 33.000 στρέμματα. Οι εκτάσεις που δύνανται να αρδευτούν από συλλογικά αρδευτικά έργα ανέρχονται στις 43.000 στρ. Αντίστοιχος σχεδιασμός υπάρχει για τις νότιες περιοχές της λίμνης Ιλαρίωνα.
- Η παραλίμνια περιοχή Πολυφύτου είναι ενταγμένη στο δίκτυο «Δρόμοι του κρασιού των λιμνών» μέσω της οργάνωσης «Ένωση οινοποιών αμπελουργών της Βόρειας Ελλάδας» (ΕΝ.Ο.Α.Β.Ε.), λόγω της ύπαρξης αξιόλογων οινοπαραγωγών.

Συγκριτικά Πλεονεκτήματα

- Η μεγάλη έκταση της λίμνης και η καλή ποιότητα του νερού (Η συχνότητα ανανέωσης των υδάτων είναι 1,3 φορές το χρόνο) δύνανται να αποτελέσουν σημαντικό πυλώνα αναπτυξιακού σχεδιασμού.

- Αξιόλογη ποσοτικά και ποιοτικά γεωργική και κτηνοτροφική παραγωγή.
- Η ύπαρξη περιμετρικά δημόσιων και δημοτικών εκτάσεων στις οποίες μπορούν να αναπτυχθούν επιχειρηματικές δραστηριότητες.
- Συνδυασμός υδάτινου και ορεινού στοιχείου.
- Λιμναία αλιεία.
- Η ύπαρξη στην ευρύτερη περιοχή αξιόλογων φυσικών, ιστορικών και αρχαιολογικών χώρων σε συνδυασμό με ιστορικού οικισμού (Αιανή, Σέρβια).
- Σε όλη την έκταση της περιοχής υπάρχουν ενδιαφέροντα τα οποία μπορούν να την αναδείξουν σαν τόπο προορισμού.
- Οι επικρατούσες υψηλές θερμοκρασίες σε σχέση με την υπόλοιπη Δυτική Μακεδονία.
- Το έδαφος, σε όλες σχεδόν τις παραλίμνιες περιοχές είναι εξαιρετικό για αμπελοκαλλιέργεια.
- Η ηλιοφάνεια, ιδιαίτερα στη βόρεια πλευρά της λίμνης επιτρέπει την παραγωγή λαδιού εξαιρετικής ποιότητας.
- Εξαιρετικά έντονη δραστηριότητα από πρότυπους αγροτικούς συνεταιρισμούς (παραγωγών κρόκου, ροδάκινου και λαδιού) με έντονη εξαγωγική δραστηριότητα.

Ζητούμενοι Άξονες Αναπτυξιακού Σχεδιασμού

- Διατήρηση και Ανάδειξη του Φυσικού Αποθέματος.
 - Ολοκληρωμένη και αποδοτική διαχείριση - διατήρηση των φυσικών πόρων και βελτίωση Περιβαλλοντικού αποτυπώματος.
 - Ανάδειξη φυσικής- πολιτιστικής κληρονομιάς και στήριξη βιώσιμης τουριστικής ανάπτυξης.
- Ενίσχυση της Παραγωγικής Βάσης και Ανάδειξη των Συγκριτικών Πλεονεκτημάτων των Λιμναίων Περιοχών.
 - Διεύρυνση της οικονομικής βάσης των λιμναίων συστημάτων, ένταξη στην αγορά εργασίας και στήριξη του εισοδήματος.
 - Υποστήριξη της τοπικής επιχειρηματικότητας και αυτοαπασχόλησης σε τομείς ύπαρξης πλεονεκτήματος.
- Βελτίωση Διασύνδεσης, Πρόσβασης και Οργάνωσης Υποδομών και Υπηρεσιών
 - Εξασφάλιση υψηλής ποιότητας υπηρεσιών εξυπηρέτησης προς τους πολίτες και τις τοπικές επιχειρήσεις. Λειτουργική αναβάθμιση οδικού δικτύου και βελτίωση τοπικής προσβασιμότητας.
 - Βελτίωση της Συνδεσιμότητας και της Προσπελασιμότητας.

Αναπτυξιακή Στρατηγική

- Διαφοροποίηση της παραγωγικής δομής της περιοχής και την αύξηση του παραγόμενου εισοδήματος.
- Ανάδειξη των στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος και η διασύνδεσή τους με παραγωγικές δραστηριότητες βιώσιμης ανάπτυξης με σεβασμό στον άνθρωπο και τη φύση.
- Ενίσχυση υποδομών του τουριστικού προϊόντος με ενίσχυση πολιτιστικών δραστηριοτήτων και ανάδειξη της ιστορίας και του πολιτισμού.
- Ανάδειξη και αξιοποίηση περιοχών ιστορικού ενδιαφέροντος.
- Τεχνικές υποδομές οι οποίες θα ενισχύσουν την αγροτική παραγωγή.

- Βελτίωση συνδέσεων με Εγνατία οδό για διευκόλυνση της πρόσβασης από και προς την περιοχή.
- Βελτίωση συνδέσεων μεταξύ των οικισμών για να ενισχυθεί η συνοχή και η λειτουργικότητα όλης της περιοχής.
- Διάνοιξη περιμετρικού δρόμου στην παραλίμνια περιοχή για να δοθεί η δυνατότητα επιχειρηματικής αξιοποίησης της λίμνης.

Προτεινόμενες Δράσεις

Αθλητικός Τουρισμός

Η περιοχή προσφέρεται για την ανάπτυξη σειράς αθλητικών δραστηριοτήτων αλλά και την προετοιμασία αθλητών, λόγω των ευνοϊκών κλιματολογικών και γεωμορφολογικών της συνθηκών. Η ανάπτυξη του αθλητικού τουρισμού μπορεί να επιτευχθεί μέσω προγραμμάτων που θα αφορούν τη δημιουργία νέων και τη βελτίωση υπάρχουσών αθλητικών υποδομών με άξονα το υδάτινο στοιχείο.

Ιστορικός Τουρισμός

Αξιοποίηση του Άξονα Σερβίων – Αιανής με ενδιαμέσους σταθμούς τους σωζόμενους προϊστορικούς οικισμούς. Αξιοποίηση του Άξονα Χατζηγώγου (Στρατηγείο Ελληνικού Στρατού στη Μάχη του Σαρανταπόρου) – Σερβίων.

Διαμόρφωση κοινόχρηστων χώρων θέας – ψυχαγωγίας

Για να αναδειχθεί και να αξιοποιηθεί το λιμναίο οικοσύστημα πρέπει να δοθεί η ανάλογη δυνατότητα στους κατοίκους και στους επισκέπτες. Προτείνεται η διαμόρφωση επιλεγμένων θέσεων.

Αναβάθμιση δεξιοτήτων και εξειδίκευση του ανθρώπινου δυναμικού – κατάρτιση

Κατάρτιση σε θέματα σχετικά με βιολογική και ολοκληρωμένη γεωργία και κτηνοτροφία, νέες τεχνικές παραγωγής χαμηλών ενεργειακών εισροών και κόστους, καλλιέργειας ενεργειακών και αρωματικών φυτών, διαχείριση των εκμεταλλεύσεων, ενημέρωση για μεθόδους προώθησης προϊόντων, κατάρτιση μεταποιητών και εργαζομένων σε μεταποιητικές επιχειρήσεις.

Αξιοποίηση, αναδιάρθρωση και εμπλουτισμός του αγροτικού προϊόντος σε όρους ποιότητας και καινοτομίας

Ενίσχυση επαγγελματιών για βελτίωση της διαλογής, τυποποίηση, συσκευασία, καθετοποίηση της παραγωγής, παραγωγή νέων μεταποιημένων προϊόντων, προώθηση της εμπορίας, διαφήμιση.

Βελτίωση και ανάπτυξη της υποδομής που σχετίζεται με την ανάπτυξη και προσαρμογή της γεωργίας και της δασοκομίας

Εγγειοβελτιωτικά έργα, εμπλουτισμός υδροφόρου ορίζοντα, μικρά έργα υποδομής, ταμειυτήρες, αρδευτικά, αγροτική οδοποιία.

Προώθηση της έννοιας της ποιότητας στην παραγωγική διαδικασία.

HACCP, ISO, AGRO 1 &2, EUREPGAP, Βιολογική και ολοκληρωμένη πιστοποίηση (γεωργία – κτηνοτροφία).

Διατήρηση και βελτίωση του περιβάλλοντος γεωργικής δραστηριότητας

Εμπλουτισμός οργανικής ουσίας εδαφών, κίνητρα για συνεργασία γεωργών – κτηνοτρόφων, διατήρηση τοπικών ποικιλιών, διαχείριση γεωργικών αποβλήτων, διατήρηση αγροτικού τοπίου,

μετεγκαταστάσεις κτηνοτροφικών μονάδων, βελτίωση ποιμνιοστασίων, διαχείριση λυμάτων, διατήρηση ντόπιων φυλών.

Ανάπτυξη διαφοροποιημένων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων

Ενθάρρυνση για τη διαφοροποίηση προς μη γεωργικές δραστηριότητες. Δημιουργία και ανάπτυξη πολύ μικρών επιχειρήσεων για την προώθηση της επιχειρηματικότητας και την ανάπτυξη του οικονομικού ιστού.